

Yûnus Emre Günümüz İnsanına Ne Söyler?

What Does Yunus Emre Tell Us?

Mehmet Demirci*

750 sene önce yaşamış olan Yûnus Emre'nin acaba günümüz insanına söyleyeceği bir şey var mıdır? Onun şiirleri sadece kendi yaşadığı çağa mı hitap ediyordu, yoksa evrensel boyutta mıdır? Bu tür soruların cevabı “evet” olacaktır. Nedeni şu: Yûnus ve benzerleri, doğrudan insana seslenirler, insana dokunurlar ve özellikle insanın iç dünyasına, kalbine, gönlüne hitap ederler.

Dünya değişir, çağlar değişir, kıyâfetler değişir, iklimler değişir. Ama değişmeyen bir şey vardır: İnsanın iç dünyası, mânevî yapısı, kalbi, gönlü ve duyguları. Belki zekâ geliştirici uygulamalar çıkmıştır. Ama kalbin, iç dünyamızın meselesi binlerce yıldır aynıdır, aynı kalmaya devam edecektir. Çağımızın insanı 750 sene önceki insandan farklı hissetmiyor, onda farklı bir kalp çarpıyor. Kalbin ihtiyaçları bâkîdir. Eski insan nefis taşıyordu, biz de taşıyoruz.

İnsan denen üstün varlık bedenle ruh, madde ile mânâ karışımından ibâret bir bütündür.

* Prof. Dr.

İnsanı diğer canlılardan ayıran ve üstün kılan tarafı, başta rûhu ve mânevî varlığıdır. Beden yok olucu, ruh ise kalıcıdır, ebedîdir. İnsanın bu dünyadaki ve öteki dünyadaki mutluluğu; maddesi ile mânâsı, kalbi ile kalıbı arasındaki uyum ve âhenge bağlıdır. Bu dengenin bozulması, daha çok maddenin ve bedene bağlı güçlerin, yani aşırı ihtirasların, kibirlerin gururların, çekememezliklerin, bencillik duygularının azgınlaşması, insan varlığına hâkimiyet kurması şeklinde olmaktadır. Bu bakımdan mânânın madde karşısında ezilmesi için özel bir gayret gösterilmesi gerekir.

Bu gayretin sonunda insanın özgürleşmesi ve olgunlaşması beklenir. İşte Yûnus Emre'nin yaptığı, bu özgürleşmenin yollarını göstermekten ibârettir. Onun bu konudaki metodu bugün de geçerlidir. Çünkü o, eskimeyen yenidir. “Her dem yeni doğarız bizden kim usanası” diyen odur.

Toplumun temel taşı bireydir. Topluma ve insanlığa yapılabilecek hizmetin en başında bireyi /ferdi olgunlaştırmak gelir. İnsan yara-

dılışında mevcut birtakım sivrilikler, kinler, kibirler, gururlar, çekememezlikler, bencilikler gibi tümen tümen olumsuzluk nüveleri vardır. Bunları gidermek veya olumlu hâle sokmak için baştan beri birtakım ahlâk teorileri geliştirilmişse de, teoriyi pratiğe aktarmak pek mümkün olmamaktadır. Fakat Yûnus'un yönteminde meseleye kökünden el atıldığı için başarılı sonuç alınabilmiştir. Onun temel düşüncesi Allah sevgisidir. İlâhî sevgi ateşinin alevleri altında bütün olumsuzluklar âdetâ yanmakta; kinler, nefretler, küçük hesaplar bir tarafa bırakılmaktadır. Ölüp yeniden dirilmişçesine bu defa, aynı sevginin bereketli yağmurlarıyla filizlenen yeni bir "kişilik" ortaya çıkmaktadır. Bu olgun kişilik, sâdece insanlara değil, hayvanlara ve eşyâya bile sevgi ve şefkatle yaklaşan, yumuşak ve geniş ufuklu bir mâhiyet arzeder.

Yûnus düşüncesine insanlığın bugün daha büyük ihtiyâcı vardır. Çağımız insanı, genellikle kendini yalnız et, kemik ve kandan ibâret bir yaratık olarak görmek ve sâdece etine kemiğine, yâni maddî ve nefsânî ihtiyaçlarına hizmet etmek yanlışlığı içindedir. Bu yüzden, bizzat taşımakta olduğu gerçeklerden ve üstü örtülü güzelliklerden habersizdir. Sonuç olarak da kendine yabancı, hattâ düşman kesilen bu insan, gerçek sevgiyi unutmuş, ihtiraslarının ve egoizminin esfiri olmuş olduğundan, hem kendine hem çevresine zarar verir hâle gelmiştir. Bencillik, kin, nefret, intikam ve iftirâ gibi menfî kuvvetleri müsbete çevirecek kestirme yolların başında Yûnusların düşüncesi gelir.

Meselesi, derdi olanların, toplumun daha iyi olmasını arzu edenlerin birçoğunda geçmiş özlemi görülür. eski günlerin daha iyi olduğunu, cemiyetin bozulduğunu söyler, eski devirlere özlem duyarız. Bu, yanlış bir varsayımdır. Tabî ki insan yaşadığı zaman dilimini daha iyi algılar, karşılaştığı olaylardan daha çok etkilenir. Ayrıca modern çağlarda teknolojinin ve iletişim araçlarının gelişme-

si sonucu bu etkilenme daha ileri boyutlara ulaşmıştır. Daha komplike ve sofistike kötülük ve suç çeşitleri çıkmıştır. Kötülük, hükmünü daha çok yürütür görünmektedir.

Yûnus'un yaşadığı 13. ve 14. yüzyıllar Anadolu, şimdikinden daha düzgün bir zaman dilimi değildi. Aksine Haçlı seferleri, Moğol istilâsı, Anadolu Selçuklu Devleti'nin otoritesini kaybetmiş olması, bunun sonucu olarak bir yığın âsâyişsizlik problemi, beylikler arasındaki iktidar ve güç kavgaları vb. sebeplerle Anadolu'da bir kargaşa ortamı hüküm sürmekteydi. Böyle zamanlarda ahlâk da çöker ve toplumda bir buhran baş gösterir. Bunu bizzat Yûnus Emre söyler:

Müslmânlar zamâne yatlu oldu
Helâl yinmez harâm kıymetlü oldu

Okınan Kur'ân'a kulak tutulmaz
Şeytânlar semirdi kuvvetlü oldu

Harâm ile hamîr tutdı cihânı
Fesâd işler iden hürmetlü oldu

Kime kim Tanrı'dan haber virürsen
Kakır başın salar hüccetlü oldu

Şakird üstâdıla arbede kılur
Oğul atayıla izzetlü oldu

Fakîrler miskînlikden çekdi elin
Gönüller yıkuban heybetlü oldu

Peygamber yerine geçen hocalar
Bu halkun başına zahmetlü oldu

Dutulmaz oldu Peygamber hadîsi
Halâyık cümle Hak'dan utlu oldu

Yûnus gel âşıkısan tevbe eyle
Nasûha tevbe ucı kutlu oldu

Özetle ne deniyor? Helâl-harâma dikkat edilmediği, içkinin yaygınlaştığı, Tanrı'dan söz edene öfke duyulduğu, öğrenciyle hocanın, oğul ile babanın takıştığı, bazı hocaların kendilerini peygamber yerine koyup halkın başına belâ kesildiği, bütün bunlardan tövbe etmek gerektiği vurgulanır.

Başka bir şiirinde Yûnus âlimlerin, bildiklerini gereğini yerine getirmediklerini, dervişlerin tasavvuf yolunu dikkate almadıklarını, halkın öğüt dinlemediğini, harâmın helâlin, iyinin kötünün birbirine karıştığını, birine kötülük edenin yanına kalacağını sandığını yana yakıla anlatır, yarın âhirette her şeyin açığa çıkacağını söyler:

Dânişmend okur dutmaz dervîş yolın
gözetmez

Bu halk öğüt işitmez ne sarp zamân olısar

Aceb mahlûk irişdi göz yumuban dürişdi
Helâl harâm karışdı assı-ziyân olısar

Birbirne yavuz sanur itdüğün kala sanur
Yarın mahşer gününde işi beyân olısar

O devirlerde de eskiye özlem duyulduğu görülür:

Sâlihler kalmadı gitdi

Bu cihânı fesâd tutdı

Bu cihânun işi bitdi

Salâdur kudse gidelüm

Âlimler okıyup tutmaz

Halkı görüben gözetmez

Gönüllerde safâ bitmez

Salâdur kudse gidelüm

Yaşadığı devir itibariyle Yûnus Emre'nin koyduğu teşhis böyle. Kısmen günümüze benzer yönleri var. Yûnus meseleyi teşhisle ve bundan şikâyetle bırakacak değildir. İnsanın olgun ve ahlâklı kimse haline gelmesi için çözüm yollarını da gösterir. O her şeyden evvel samîmî bir Müslümandır. Ortaya koyduğu çareler, İslâm çerçevesinde olacaktır. Hitap ettiği toplum da Müslümandır.

İslâm'ın yaşanması, uygulanması ve özüm-senmesinde birtakım merhaleler vardır. Tasavvuf inancında bunlar, şerîat, tarîkat, mârifet ve hakikat olarak sıralanır. Bunların târifleri kısaca şöyledir: Şerîat, dinin zâhirî hükümleri, fıkıh kuralları, hukukî kaideler, insanın bedeni ve dünyası ile alakalı dinî

hükümler demektir. Tarîkat, Hakk'a erişmek için tutulan, birtakım kuralları ve âyinleri bulunan yol demektir. Mârifet, rûhânî halleri yaşayarak mânevî ve ilâhî hakikatleri tadıp iç tecrübe ile elde edilen bilgi, irfan anlamına gelir. Hakikat, ilâhî sıfatların tecellisine mazhar olmak, dinin gerçeğini, özünü kavramak, Hak'la hak olmaktır.

Birbirleri ile iç içe olan bu dört kavramı îzah için birtakım misaller verilir. Bunlardan en meşhuru, “ceviz” örneğidir. Cevizin en dıştaki yeşil kabuğu şerîati, içindeki sert kabuk tarîkati, yenen kısmı mârifeti, vücûda yara-yayan yağı ise hakikati temsil eder.

Bu tasnif çok defa ikiye de iner: Şerîat ve hakikat. Şerîat ve hakikat birbirini tamamlar, şerîatsiz hakikat bâtıldır; hakikatsiz yani özü olmayan şerîat ise makbul değildir.

Bu açıklamalara Yûnus'un aşağıda göreceğimiz şiirlerini daha iyi anlayabilmek için gerek duyuldu. Konu başlığımız Yûnus Emre'nin günümüz insanına ne söylediği idi. Türkiye insanı Müslüman bir toplumdur. Namazını kılan, orucunu tutan, hatırı sayılır bir kitle vardır. Din karşıtı zümreler çok azınlıkta sayılır. Din ve dinle ilgili faaliyetler hayli görünür hale gelmiş olmasına rağmen, toplumun ahlâk seviyesi üzücü bir noktadadır. Yûnus Emre'nin şu şiirlerini, bu hatalı anlayış ve davranışlara bir çözüm önerisi gibi okuyabiliriz:

Evvel kapu şerî'at emr ü nehyi bildürür

Yuya günâhlarını her bir Kur'ân hecesi

İkincisi tarîkat kulluga bil bağlaya

Yolu togrı varanı yarlıgaya hocası

Üçüncüsü ma'rifet cân gönül gözün açar

Bak ma'nî sarâyına 'Arş'a degin yücesi

Dördüncüsü hakikat ere eksük bakmaya

Bayram ola gündüzi Kadîr ola gicesi

Evet, “hakikat” seviyesine ulaşıncı “ere eksik bakmamak” yani başkasında kusur aramak, insanları hatalı ve eksikli görmek gibi, ahlâka

uygun olmayan tavırlardan uzaklaşma söz konusudur. İster bir mürşidin rehberliğinde olsun, ister kişi kendi başına yol alsın, bu iç mücâdelesini zordur. Onun için adına “büyük cihat” denmiştir. Öyle söyler Yûnus:

Bu şerî‘at güç olur tarîkat yokuş olur
Ma‘rifet sarplık durur hakîkatdür yücüsü

Yunus Emre’nin şu şiiri de aynı çetin mesele etrafında dönüp durur:

Evvel kapu şerî‘at geçse andan tarîkat
Gönül evi ma‘rifet ‘ışk hakîkat içinde
Şerî‘at şîrîn olur işidene hoş gelür
Ne kim dilerse kılur ol şerî‘at içinde

Tarîkat cân yoldaşı cân ile olur işi
Tarîka giren kişi dün-gün ‘ibret içinde

Ma‘rifet gönül ile dün ü gün zârıyla
Söylesem gelmez dile sırr-ı sıfat içinde

Hakîkat ‘ışkdur ‘ıyân görsün ol şebih beyân

Hakîkat donın geyen ağır hil‘at içinde

Her kim tarîka gire gerek mâl terkin ura
Yola togrı cân vire bu tarîkat içinde

Ger togrı turmazısa mâl terkin urmazısa
Yola cân virmezise tuymaz sohbet içinde

Yûnus’a göre hakîkate ermenin, Hakk’a kavuşmanın en kestirme yolu ilâhî aşktır:

Senün ‘ışkun beni bende alupdur
Ne şîrîn derd bu dermândan içerü
Şerî‘at-Tarîkat yoldur varana
Hakîkat-Ma‘rifet andan içerü

Yûnus Emre, şerîata takılıp kalarak hakîkate ulaşamayanlar için “gemi ve deniz” örneğini verir:

Hakîkat bir denizdür şerî‘atdur gemisi
Çoklar gemiden çıkup denize talmadılar

Bunun başlıca sebebi, dinin bilgi seviyesi demek olan şerîat safhasıdır ki, birçok din âlimi ilimlerine güvenip benlik ve iddia sahibi olurlar. Oysa hakîkate ulaşmak mahviyetle

ve iddia adamı olmayı bırakmakla mümkün olur:

Şerî‘at oğlanları bahis da’vî kılurlar
Hakîkat erenleri da’vîye kalmadılar

Gerçek tevhîde Allah’ın varlığı ve yüce kudreti karşısında ta‘zîmle eğilerek ulaşılır. “Fakîlık” yani fıkıh bilgini olup, bu sebeple gururlanan birçok kimselere, bu ilim bir tür tuzak olur:

İkilikden geçemedün hâli kâlden seçemedün
Hak’dan yana uçamadun fakîlık oldu
sana fak

ŞEKİLCİLİK TUZAĞI

Çeşitli meslek ve meşrep gruplarının kendilerine özgü kıyafetleri vardır. Askerler, polisler özel üniforma taşırlar. Avukatlar, hâkimler duruşma sırasında cübbe giyerler. Tekke ve tarîkat mensuplarından şeyh ve dervişlerin de zaman içinde özel kıyafetleri oluşmuştur. Şeyh efendilerin tekkelerinde giydikleri başlıklar (tac), her tarîkate farklı özellik taşırdı. Eski mezarlıklardaki kabir taşlarının şekillerine bakarak, orada yatan kimsenin hangi tarîkate mensup bulunduğunu veya ulemanın mı olduğunu anlamak mümkündür. Bununla birlikte özel kıyâfetler ve merâsimler, tasavvufun olmazsa olmazı değildir. Meselâ Melâmîlik’te bunların hiçbiri yoktur.

Dervişlerin giydikleri, biçimi ve rengi mensup oldukları tarîkate göre değişen, kollu, yaka-sız, pamuklu giyeceğe “hırka” denir. Özel bir merâsimle giydirilen hırka, onu taşıyan kimse için sıradan bir giysi değildir. Onu üstünde bulundurduğu müddetçe, girdiği yolun gereklerine uymak durumundadır. Hırka, ciddî bir sorumluluk taşımaya sebep olur.

Her özel kıyâfet toplumda dikkat çeker. Ulema, derviş veya şeyh kıyâfeti taşıyanlara özel bir ilgi ve saygı gösterilmesi doğaldır. Ancak bundan istifâde etmek isteyen taklitçi

veya sahte dervişlerin ortaya çıktığı da bir gerçektir. Veya yetkili bir merci tarafından hırka giydirildiği halde, bunun gereklerine uygun tavırdan uzak olanların var olduğu da anlaşılıyor.

Yûnus Emre tarikat kıyâfetlerinin sadece bir şekilden ibâret bulunduğunu, asıl meselenin düzgün ahlâk olduğunu belirtir:

Dervîşlik didükleri hırkayla tâc degül
Gönlün dervîş eyleyen hırkaya muhtâc
degül

Hırkanun ne suçu var sen yolına var-
mazsan

Vargıl yolınca yûri er yolu kalmaç degül

Evet, dervîşlik kıyâfet işi değildir, gönlü dervîş eylemek gerekir. Er yolu, olgunluk yolu gevezelik ve sahtekârlık kabul etmez, demek ister.

Yûnus, hırkanın suça perde yapılmasından, dervîş görünümü kimsenin bozuk düşüncelere sahip olmasından, diliyle birtakım sırlardan bahsedip gönlü başka işlerle meşgul olanlardan yani taklitçi ve sahte dervîşlerden şikâyet eder:

Hırkam suçuma perde endîşem fâsid
yirde

Gönlüm ayruk bâzârda dilümde sözüm
esrâr

“Yûnus Emre günümüze ne söyler?” diye yola çıkmıştık. Son zamanlarda renk renk başlık ve cübbe giyerek insanların gözünü boyayan, bu yolla şöhret ve servete erişen şeyh bozuntuları görülür oldu. O zaman da benzerleri olmalı ki bunların şeyh adını takınıp Allah’a ibâdet ve itâati bıraktıklarını, nefislerinin istekleri peşinde koştuklarını, Hak’la bir münâsebetleri olmadığını dile getirir:

Dakındum şeyhlik adın kodum ma’sûk
tâ’atın

Virdüm nefsün murâdın kanı Hakk’ıla
bâzâr.

Şöyle bir halk hikâyesi vardır: Kırılarda sarıklı cübbeli (veya dervîş kıyâfetinde) bir adam gidiyormuş. Az ileride yolun kenarındaki tarlada serçeler yiyecek aramaktalarmış. Adamın yaklaştığını görünce serçelerden bir kısmı, “kaçalım bir insanoğlu geliyor, zararı dokunabilir” demişler. Bâzısı ise, “bu gelen sarıklı cübbeli, saygın birine benziyor, bize bir şey yapmaz” demişler ve oldukları yerde kalmışlar. Adam yanlarından geçerken bastonunu serçelere doğru sallamış ve bir serçenin kanadı kırılmış.

Serçeler Hz. Süleyman’a durumu anlatıp şikâyet etmişler, o da “kıyas gerek” deyip adamın bir kolunun kırılmasına karar vermiş. İçlerinden bilge bir serçe söz almış: “Ey Allah’ın Resûlü, kararına saygı duyarız ama sizden ricâm böyle bir cezâ yerine bu adama kılık kıyâfetini değiştirme ve bir daha sarık cübbe (veya dervîş kıyâfetiyle) ile dolaşmama cezâsı verilse daha iyi olur. Çünkü ileride aynı cürmü işleyerek başka serçelere de zarar verebilir” demiş.

Günümüzde hep ahlâk zâfiyetinden şikâyetçiyiz. Küreselleşmeyle birlikte, vahşi kapitalizmin çarklarının birer piyonu olduk. Herkes daha çok kazanç hırsının peşinde. Çoğumuzun daha çok maddî imkânlarla sahip olma anaforuna kapıldığımız bir gerçek. Bunun sonucu olarak mânevî, insânî, ahlâkî değerle aramıza ciddi bir mesâfe girdi. Gittikçe daha çok maddîleşiyoruz. “Madde dediğin para olur, makam mevki olur, tanınmışlık ve şöhret olur, Elhamdülillâh Müslümanım” diyoruz, fakat bu ifâde şekilde kalıyor. Başta sözünü ettiğimiz madde-mânâ dengesini unuttuk. Aldanışın farkında değiliz.

İlim ‘ilim bilmekdür ‘ilim kendin bil-
mekdür

Sen kendüni bilmezsin yâ niçe okumakdür

Okumakdan ma’nî ne kişi Hakk’ı bil-
mekdür

Çün okudun bilmezsin hâ bir kurı emek-
dür

Okıdum bildüm dime çok tâ'at kıldum
dime

Eri Hak bilmezisen 'abes yire yilmekdür

Yûnus Emre dir hoca gerekse var bin
hacca

Hepisinden eyüce bir gönüle girmekdür

Kendini bilmek, kısaca bir iç muhâsebe yapıp eksik ve zaafalarını teşhis ederek, kötü huylarını düzeltip yerine iyilerini koymaya çalışmaktır. Kibri bırakıp tevâzuya sarılmak, cimriliği cömertliğe çevirmek, kıskançlığı sevgiye tahvil etmek, bencilliği bırakarak kendisi için istediği şeyi başkaları için isteyecek bir yüksek ahlâka adım atmaktır. Sadece ibâdet etmek, defalarca hacca gitmek, senin ahlakını güzelleştirmemişse bir işe yaramaz. Şeklî ibâdetleri yerine getirmek iyi olabilir. Fakat daha iyisi “bir gönüle girmek”tir. Yani insanlara iyi davranıp onların sevgisini kazanmaktır.

Yûnus'a göre bu konuda ayırım da yapmama-
lı. Seçkin olsun, avamdan biri olsun, Allah'a itaatkâr veya âsi olsun bütün insanlar Allah'ın kuludur. Bu durumda hangisine O'nun evinden çıkmasını söyleyebiliriz? Kendimizi Allah'ın muhâsebecisi veya vekili yerine koyup insanları kategorilere ayırmamalıyız. İnsan olarak herkes değerlidir:

Hâs u 'âm mutî' 'âsî dost kuludur cümlesi
Kime eydibilesin gel evünden taşra çık

Madde-mânâ dengesi konusunda Yûnus şöyle der: “*Dünyâ seven dervîş degül dervîşliği olmaz kabul.*” Burada “dervîş” olgun ve ahlâklı insan demektir. Kemâl yolculuğunu daha güvenli şekilde yürütmek için kimileri geleneksel tarikatlerden birine girerek oranın dervîşi olabilir. Ama bu herkes için mümkün değildir, her insanın bir tarikate girmesi şart da değildir. Şu var ki her insan ahlâklı olmak ve olgunlaşmak zorundadır. Yûnus herkese ve her devre hitap ettiğine göre “dervîş”le kastedilenin iyi ve ahlâklı insan olduğu bir

gerçektir. 72 millete dost olmayı öğütleyen şu beyti bu çerçevede anlamalıyız:

Kimseye hor bakmagıl hergiz gönül
yıkmagıl

Yitmiş iki millette dervîşlik yarî gerek

Tam anlamıyla iyi ve olgun insan olmak sanıldığı kadar kolay değildir. Bu yolculuk sırasında aldatıcı tuzaklar bulunur. Kendini kandırıp nefsinin ihtirasları peşinde koşanın sonunda yüzü kara çıkar. En tehlikeli tuzaklardan biri riyâdır; yaptığı güzel işleri gösteriş için yapmak, toplumda itibar görmek amacıyla hareket etmektir. Yûnus bunu yol kesici düşman askerine benzetir. Bu tehlikeli düşmanın gücünü kırmak için nefsini öldürmüş bir “er kişi” olmak gerekir:

Îmân aldaguçları bilün çokdur bu yolda
Nefsine uyanların gitmez yüzi karası
Yitmiş bin riyâ çeri vardur bu yolda bi-
lün

Nefs öldürmüş er gerek ol çeriye kırası

Burada nefsi öldürmek mecâzîdir. Denmek istenen nefsinin tamamen kontrol altına alıp, onun isteklerine asla boyun eğmemektir. “Ölmeden evvel ölmek sözü de böyle anlaşılmalıdır.

“Nefs” demek, kısaca içgüdülerin, aşırı ihtirasların, zaafların, bencilliklerin, kendini beğenmişliğin, kıskançlık ve çekememezliğin odaklandığı yer demektir. Onu öldürmek ise onun esîri değil emîri olmaktır. “Nefs senin bineğindir, binebilirsen seni taşır, o sana binecek olursa seni mânen öldürür” sözü meşhurdur.

Nefis mücâdelesini ve mânevî gelişmenin zorluğu ümitsizliğe yol açmamalıdır. Yûnus'a göre: “*Dağ ne kadar yüksek ise yol onun üstünden aşar.*”

Bu yol gayret ve çalışma ister, tembel insan işi değildir. Önce ciddi bir talep, ardından bu talebin gereğini yerine getirmek gerekir. “Mürîd” irâde eden, isteyen demektir. Yûnus

Emre'nin şu beyti sadece mânevî yolculukta değil, hayatın her alanında geçerli ve kulaklara küpe olacak bir tespittir:

Çeşmelerden bardagun toldurmadın korısan
Bin yıl anda turursa kendü tolası degül

Olgunlaşma yolunda ihlas ve samîmiyetle devam eden kimse bir gün amacına ulaşacaktır:

Kullukdan irag olma sultân göresin birgün
Göstere cemâlini hayrân olasın birgün

Bu yolculuğun sonunda ebediyet âlemine adım atmak vardır. Ölümü yenmek ve ölümsüzlük sırrına ulaşmak söz konusudur:

Ko ölmek endîşesin 'âşık ölmez bâkîdür
Ölmek senün nen ola çün cânun İlâhîdür
Ölümden ne korkarsın korkma ebedî varsın
Çün kim işe yararsın bu söz fâsid da'vidür

GÜZEL AHLÂK

Bu yazıda hareket noktası olarak Yûnus Emre'nin 750 sene önce söylediklerinin, günümüzdeki ahlâk zâfiyetine çâre olduğunu dile getirmektir. Bu konuda onun şiirlerinde pek çok örnek vardır:

Sözi togrı disene Kuli'l-Hak didi Çalap
Bunda yalan söyleyen yarın utanasıdır

Yalan, gıybet, laf taşımak büyük ahlâksızlıktır:

Ey dostını düşmân dutan gaybet yalan söz söyleme
Bunda gammâzlık eyleyen anda yiri tar olısar

Taklitçilere uyanlara, bilgi kirliliğine düşenlere seslenir:

Ârifler ortasında sofîlik satmayalar
İhlâsıla bu 'ışka riyâyı katmayalar
Ya bildüğünü eyit ya bir bilürden işit
Teslimlik ucını tut sözi uzatmayalar

“Gülme komşuna, gelir başına” mânâsındaki sözleri şöyledir:

Gülme sakın sen ana eyü degildür sana
Kişi neyi gülerse başa gelegen olur

Dedikodu yapmamak gerektiği hakkında şunları söyler:

Bir kişünün yatlu sözin varuban kimseye dime
Biz uludan işitmişüz hınzırdan girüdüdür
gammâz

İnsanlara “ayıp gören gözünü kör et, işittiğini doğru naklet, bire beş katarak yanlış anlamalara yol açma” minvalindeki tavsiyelerini şöyle dile getirir:

Eyâ gâfil aç gözünü gönlün yavlak uzatmagıl
Bakgıl kendü dirliğüne kimse 'aybın gözetmegil
Söyledüğün keleciyi işitdüğün gibi söyle
Kendözünden zîreklenüp bir kaç söz dahı katmagıl

İyi ahlâk ve dindarlık sadece bilmekle olmaz. Bunun için sâhaya inmek, hayata karışmak gerekir. Nice iyi kimseler var ki, birtakım maddî imkânlarla, makama, mevkiye sahip olunca yoldan çıkarlar. Para ve güç insanı bozar. Yûnus bu çok tehlikeli ve örneklerine sıkça rastlanan tuzağa dikkati çeker:

Ben dervîşem diyenler harâmı yimeyenler
Harâmın yinmedügi ele girinceyimiş

Başka bir önemli ahlâk zâfiyeti, yaptığı hatalı davranışın gizli kalacağını sanmaktır:

Yârânlarından utanup günâhı gizlü işlersin
Yaradan Hâlik'un hâzır niçün ondan utanmazsın

Yûnus sözün kime dirsın yâ kimün kaygusın yirsın
Nasihat halka eylesın yâ özün neye tutmazsın

Ahlâksız hocalara, çakma öğütçülere seslenir:

İlm okımak bilmeklik kendözini bil-
mekdür

Pes kendözün bilmezsen bir hayvândan
betersin

İlm okımak ma'nîsi 'ibret anlamagiçün
Çün 'ibretten degülsin görmedin taş
atarsın

Halkı fetvâ virürsin yâ sen niçün dut-
mazsın

İlmün var 'amelün yok hâ günâha batar-
sın

İşte altın değerinde ve her zaman geçerli
ifâdeler:

Bir kez gönül yıkdunısa bu kıldugun
namâz degül

Yitmiş iki millet dahı elin yüzün yumaz
degül

Tehî görmen kimseyi hiç kimesne boş
degül

Eksükligile nazar erenlere hoş degül

Ak sakallu pîr koca bilmez ki hâli nice
Emek yimesin hacca bir gönül yıkarısa

Gönül Çalab'un tahtı gönüle Çalap bahdı
İki cihân bed-bahtı kim gönül yıkarısa

Okıdun yidi mushafı tâ'at gösterürsün
sâfi

Çünkü 'amel eylemedün gerekse var yüz
bin okı

Bin kez hacca vardunısa bin kez gazâ
kıldunısa

Bir kez gönül sıdunısa gerekse yüz yıl
yol dokı

Gönül mi yig Ka'be mi yig eyit bana
'aklı iren

Gönül yigdür zîra ki Hak gönülde tutar
turakı

Bu dünyede bir nesneye yanar içüm
göyner özüm

Yigid iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi

Bir hastaya vardunısa bir içim su virdü-
nise

Yarın anda karşı gele Hak şarâbın içmiş
gibi

Bir miskîni gördünise bir eskice virdü-
nise

Yarın anda sana gele Hak şarâbın içmiş
gibi

Kimse bâğına girmegil kimse güline
dirmegil

Var kendü ma'sûkunıla bâğçede el alış
yüri

Gönüllerde ig olmagıl mahfillerde çiğ
olmagıl

Çiğ nesnenün ne dadı var gel 'ışk odına
biş yüri

Ve önemli bir hatırlatma! Aslında bütün bunları başarmak için gönlünü derviş eylemek, iç arınmayı başarabilmek "gönül pasını yumak" gerekir. Kur'an'da "kalb-i selîm" diye ifâde edilen, *Mesnevi*'de Rum (Anadolu) ressamlarının durmadan parlattıkları kalb aynası benzetmesiyle açıklanan; kirden pastan temizlenmiş, mâsivâ ilgisinden, kinden öfkeden, kibirden, kıskançlıktan cimrilikten, bencillikten, gösterişten arındırılmış kalp demektir:

Bir tona kan bulaşacak yumayınca mis-
mil olmaz

Gönül pâsı yunmayınca namâz edâ ol-
mayısar

Gönül pâsın yudunısa kibr ü kîni kodu-
nısa

İkrâr bütün olmayınca erden nazar ol-
mayısar

Yünus'un dilinde "dervişlik" tekrar belirtelim ki, ahlâklı, olgun, kâmil insan demektir. Bu seviyeye ermiş kimseyi sade fakat muhteşem bir anlatımla dile getirir:

Her kime kim dervişlik bağışlana

Kalpı gide pâk ola gümüşlene

Nefesinden müşkile ‘anber düte
Budagından il ü şâr yimişlene

Yapragı dertlüyiçün dermân ola
Gölgesinde çok kademler işlene

Âşıkun gözi yaşı hem göl ola
Ayagından sâz bitüp kamışlana

Sonuç olarak başta da belirttiğimiz gibi, insanın iç dünyası, mânevî yapısı, kalbi, gönlü, duyguları değişmez. Bu bakımdan 750 sene önceki insanla günümüz insanı benzer özellikler taşır. Bilhassa mânevî ihtiyaçlar bakımından her devrin insanı aynı yapıdadır. Yûnus Emre'nin o günkü teşhisleri ve teklifleri günümüz için de geçerlidir. Onun mesajlarındaki evrenselliğin bir göstergesi de budur.